

Nautički turizam, krstarenje i pomorsko posredovanje u organizaciji poslovanja „Atlasa“ Dubrovnik

SAŽETAK:

Nagli porast turističkog prometa prati porast i razvika putničkih agencija. Organizirani turizam u današnjem smislu riječi star je 143 godine. Turistička kretanja tek poslije II svjetskog rata postaju masovna pojava vrijedna pozornosti i izučavanja. Značajan doprinos učinila je organizacija turizma bez koje se ne bi našao na ovom mjestu i imao takvu ulogu i značaj koji danas zauzima u svijetu i Jugoslaviji. Snažnim razvitkom turističkih kretanja, poslovanje i rad organizacija receptivnog karaktera, putničke agencije postaju snažan nosilac i čimbenik gospodarskog i vanjskotrgovinskog prometa. U povijesnom razvitku kod nas su te organizacije sljedbenice pomorsko-brodarskih društava koja su taj posao obavljala u cilju poboljšanja pomorskog parobrodarskog prometa. Ona su se, osim osnovnog posla prijevoza putnika (i robe), bavila organiziranim i kreativnim poslovima svojstvenim radu putničke agencije.

Pojedinosti i osobitosti tog oblika rada i djelovanja želio sam ilustrirati organizacijom, vrstama poslova i suvremenim radom i djelovanjem na primjeru receptivne putničke agencije »Atlas« iz Dubrovnika.

Ovaj prikaz rezultat je autorova istraživanja poslovanja receptivnog oblika putničke agencije i skroman je prigodan pristup. On je i rezultat čestih rasprava o nastanku i razvitku turizma na istočnoj obali Jadrana i uloge receptivne putničke agencije u tom razvitku.

Razvitak putničke agencije u Dubrovniku

Organizirani prethodnici putničke agencije u Dubrovniku javljaju se sredinom prošlog stoljeća i to u ono vrijeme kada se pojavio u Engleskoj (godine 1841. Thomas Cook). Tako su parobrodarska društva (kompanije), obavljajući vlastite oblike poslovanja, odigrala odlučujuću pozitivnu ulogu u razvitku turizma i turističkog posredovanja. Brigom za vlastite interese, bolje korištenje kapaciteta parobroda i sl., mijenja se i osnovna uloga pomorskih društava. Ona su se vrlo brzo proširila posredovanjem, organiziranjem i kreiranjem poslova koji su bili izvan ili na granici njihova redovnog djelokruga poslovanja, te više spadaju u djelatnost putničkih agencija. Tom i takvim oblicima turizma zajedničko je — uz plovidbu — posjet, obilazak i razgledanje povijesnih, kulturnih i drugih zanimljivosti primorskih i dalmatinskih gradova, osobito Dubrovnika.¹

Još godine 1862. postojala je zamisao osnivanja putničke agencije (N. Sad). Tek godine 1973. (2. listopada) dolazi do osnivanja »Putnika« — društva za saobraćaj putnika i turista u Kraljevini SHS, AD (akcionarsko društvo) sa sjedištem u Beogradu, uz dozvolu Ministarstva trgovine i industrije. Početak rada je 1. XII godine 1923. Istog dana bila je otvorena i biljetarnica »Putnika« u Zagrebu.

Sjedište Centrale »Putnika« nalazilo se u Beogradu, dok su se na pojedinim za turizam značajnim mjestima nalazili komisionari.

Iz Pravila društva »Putnik«, Beograd, vidljivi su ciljevi, zadaci, unutrašnja organizacija i sam rad društva.

Najvažniji elementi njegove djelatnosti bili su davanje informacija putnicima (besplatno), sastavljanje i priređivanje izleta i putovanja, prodaja voznih isprava na prometnim sredstvima, kao i posredovanje za smještaj putnika i turista, zatim briga za putne isprave, te prodaja ulaznica za razne priredbe itd. Osiguranje putnika i turista i putničke prtljage također su bile sadržane u pravilima društva. Pravila navode da se društvo bavi svim trgovinskim, gospodarskim i novčanim poslovima, koji su u izravnoj vezi s prometom putnika i turista i unapređenjem tog prometa u zemlji i inozemstvu.

»Putnik« je djelovao i kao organizacija za vršenje propagande putem izdavanja i prodavanja novina, brošura, slika, razglednica, projekcija i sl.

U Dubrovniku je također godine 1923. osnovana institucija pod prvobitnim nazivom »Savez društava i institucija za unapređenje turizma« da bi kasnije promijenila ime u »Savez za unapređenje turizma«, zatim u »Turistički savez«. »Turistički savez« u Dubrovniku spada među prve ustanove ove vrste u našoj zemlji, iz čijeg je kruga još u početku djelovanja došlo do osnivanja društva »Putnik« za cijelu državu.² »Turističkom savezu«, kao komisionaru bilo je povjereno otvaranje stalne biljetarnice — putničkog ureda — koja je u tom svojstvu i sastavu poslovala do kraja godine 1932, da bi zatim bila izdvojena kao organizacijska jedinica: Filijala »Putnik«, sa sjedištem u Dubrovniku.

Poslije oslobođenja i završetka drugog svjetskog rata godine 1945. obnovljen je »Putnik« pod istim nazivom (»Putnik« AD) s Centralom u Beogradu uz osnivanje filijala (a ne zastupništva) u većim i važnijim mjestima Jugoslavije. »Putnik« (nacionaliziran 6. prosinca 1946) bio je organiziran centralistički, dijelom po uzoru na srodna poduzeća državnog oblika u SSSR-u — »INTOURIST«. Bilo je to u etapi našeg ne samo centralističkog već i monopolističkog društveno-gospodarskog razvitka (sputavalo je rad, inicijativu i sl.).

Tek godine 1947. osniva se u sklopu »Putnika« — Beograd, Filijala Split, Poslovnica u Dubrovniku. Današnji »Atlas« je stvarni, ne i pravni sljedbenik putničke agencije i turističkog poslovanja iz godine 1923. u Dubrovniku.

Uvođenjem radničkog upravljanja u Jugoslaviji godine 1950. (27. lipnja) dolazi do decentralizacije privrednih poduzeća. Godine 1951. (15. srpnja) pojedine filijale tadašnjeg »Putnika« (koji je u svom sastavu do decentralizacije imao 73 poslovne jedinice u zemlji) postaju samostalna poduzeća, putničke agencije, koje zatim osnivaju svoje filijale. Najveći dio novoosnovanih poduzeća zadržao je raniji naziv »Putnik«.

Od 1. srpnja godine 1952. osniva se i započinje s radom, kao samostalno poduzeće, i nadalje pod nazivom —

¹ S. Lazo, »Atlas« — primjer receptivne putničke agencije, magistarski rad, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1979.

² Godišnji izvještaj Turističkog saveza u Dubrovniku, Svezak V, za 1939, Dubrovnik, 1940, str. 10.

»Putnik«, Poduzeće za saobraćaj putnika i turista, Dubrovnik. Datum konstituiranja je 10. prosinca 1952. To je stvarni, pravni i samostalni prethodnik današnjeg »Atlasa«.

Za Dubrovnik, kao i za druge dijelove naše zemlje, decentralizacija je značila nastavak bogate turističke tradicije koja je duga kao i sama pojava turizma.

Od godine 1962. izvršena je promjena naziva tvrtke »Putnik«, Dubrovnik u novo ime »Atlas«, Poduzeće za saobraćaj putnika i turista, Dubrovnik, zbog tadašnjih propisa o vanjskotrgovinskom poslovanju, kojim se brani da srodna poduzeća ne mogu poslovati pod istim imenom »Putnik« kako je do tada bilo.

Ovdje je spomenuti da su npr. u godini 1965. najznačajnije putničke agencije Jugoslavije bile: »Atlas«, »Dalmacijaturist«, »Kompas«, »Kvarnerexpress«, »Montenegro-turist«, »Putnik« i druge. Među te najznačajnije putničke agencije s preko 500 stalno zaposlenih radnika potrebno je spomenuti i druge organizacije koje imaju OOUR-e i vode turističko poslovanje kao što su »Yugotours«, »Inex«, »JAT« itd., te prometne radne organizacije »Slavnik«, Ko-

per, »Centrotrans«, Sarajevo. »Croataturist« uz ostalo prodaje karte JŽ Zagreb, a »Jadrolinija«, Rijeka sama (i preko agencija) prodaje putovanja svojih brodova na kružnim i drugim putovanjima.

U Jugoslaviji smo postigli određeni stupanj okrupnjavanja i udruživanja. Ipak, u tom procesu još uvijek je neadekvatna primjena zakonskih propisa u praksi, npr. Ustava 1974, Zakona o udruženom radu, Zakona o vanjskotrgovinskom i deviznom poslovanju itd. (povezivanje proizvodnje i prometa, kao i dohodovno-zajedničkog nastupanja na inozemnom tržištu).

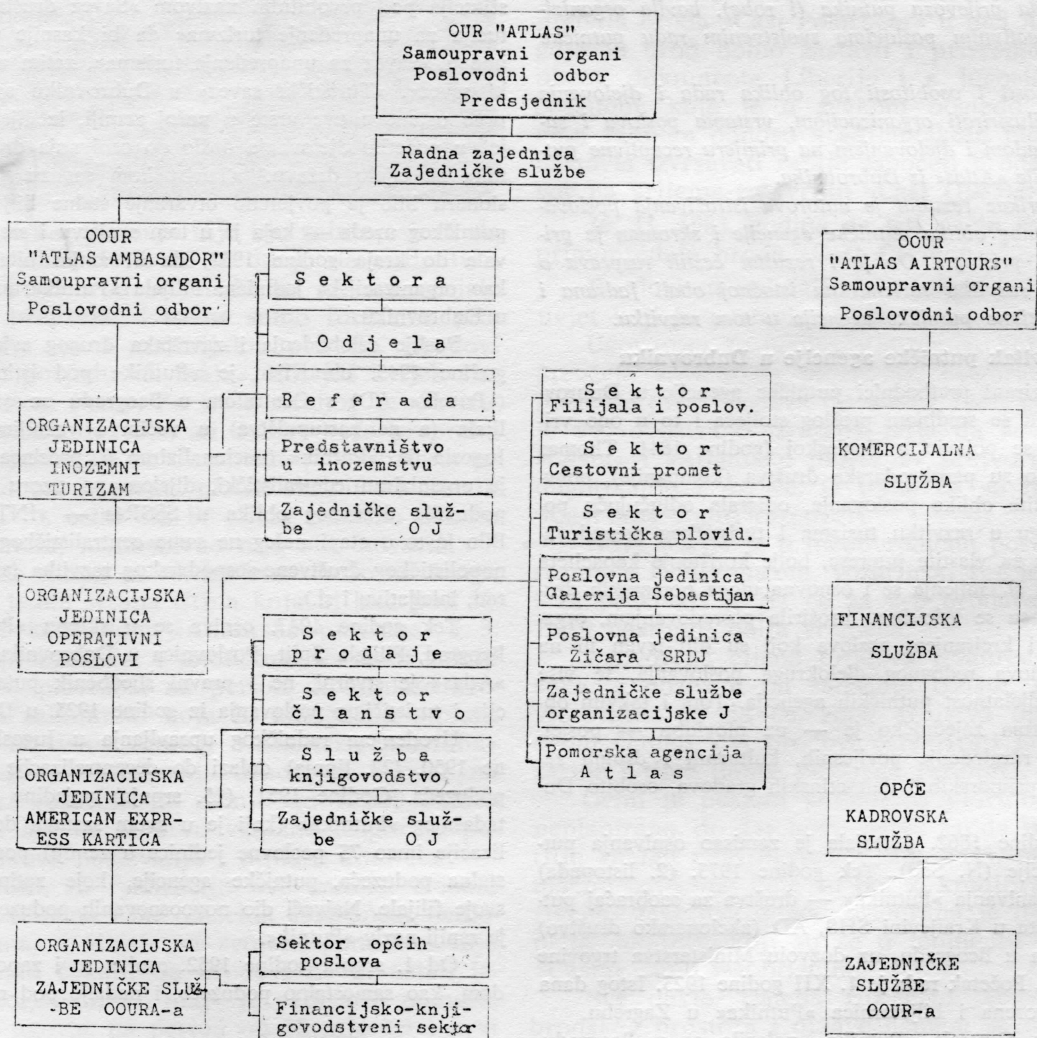
Organizacija »Atlasa«

Organizacija »Atlasa« poprimala je sve razgranatiju i raznovrsniju strukturu, sukladno razvitku društveno-gospodarske osnove društva i turizma Jugoslavije, a u skladu sa svojim financijskim mogućnostima.

Poduzeće »Atlas« bilo je organizacijski tako koncipirano da je djelovalo i radilo kao cjelina, iako je u svom sastavu imalo organizacijske, gospodarske i obračunske jedinice s centralnim samoupravnim organima na razini po-

Shema 1

Shema samoupravne i poslovne organizacije
OUR-a "ATLAS" - Dubrovnik

Napomena: OOUR"ATLAS AMBASADOR" prikazan je u skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji OOUR-a "ATLAS AMBASADOR", Dubrovnik, mjesca svibnja 1982, kao i dopune iz mjeseca svibnja godine 1983.

dužeća. S godinom 1970, iniciran zakonskim odredbama i potrebama svakodnevne prakse, započinje višegodišnji proces prenošenja funkcija sudjelovanja u odlučivanju na niže razine, tj. intenzivnije uključivanje neposrednih radnika. U skladu s tim uslijedilo je formiranje samoupravnih organa i odgovarajuće organizacije.

Samostalne organizacije udruženog rada (SOUR) bez svojstva pravne osobe su bile: SOUR-i: »Agencija«, »Cestovni saobraćaj«, »Pomorski saobraćaj«, »Žičara« i »Zajedničke službe«.

Pojedini SOUR-i bavili su se poslovanjem u skladu sa samim njihovim nazivom. Utvrđivanje i raspodjela dohotka obavljala se na razini poduzeća kao cjeline.

Spomenuta organizacija odgovarala je sve do donošenja ustavnih amandmana i njihove primjene u praksi. Njima se htjelo postići stvaranje temeljne organizacije udruženog rada, čiji se rezultati rada mogu izraziti i mjeriti kao samostalna vrijednost na tržištu, bolje povezivanje, racionalizacije i uštede u poslovanju. Samoupravni sporazum o udruživanju OOUR-a u poduzeće OUR »Atlas«, jugoslavenska putnička agencija, Dubrovnik, sa solidarnom odgovornošću, zaključen je i potpisan 19. prosinca 1973. godine na svečanoj sjednici Radničkog savjeta.

Sukladno provedenoj organizaciji donesen je Statut i drugi opći akti OUR »Atlas« i njegovih pojedinih OOUR-a.

Pristupilo se organiziranju poduzeća »Atlas« osnivanjem šest OOUR-a sa solidarnom odgovornošću. OUR »Atlas« sačinjavali su OOUR-i: »Atlas« — »Agencija«, »Atlas« — »Inicijativni aranžmani« (sa sjedištem u Zagrebu), »Atlas« — »Cestovni saobraćaj«, »Atlas« — »Javne djelatnosti«, »Atlas« — »Pomorski saobraćaj« i »Atlas« — »Zajedničke službe«.

U godini 1975. izvršena je promjena naziva OOUR-a: »Inicijativni aranžmani« u OOUR »Airtours« Zagreb, a u godini 1976. OOUR »Pomorski saobraćaj« u OOUR »Turistička plovidba« i OOUR »Agencija« u OOUR »Ambassador Services«. OOUR »Zajedničke službe« je promijenio naziv, bolje rečeno, izgubio je status OOUR-a i primio adekvatniji oblik: »Radna zajednica zajedničke službe« (kao rezultat zakonskog tumačenja).

U sastavu OOUR »Agencija« bile su uključene sve poslovne jedinice, tj. poslovne i filijale širom Jugoslavije primorskog i kontinentalnog dijela.

Smatra se da je takva organizacija bila već od samog početka vrlo raširena, s promjenljivim rezultatima u pogledu prava i obveza, što se odrazilo na njenu čvrstinu, homogenost, povezanost i poslovnost.

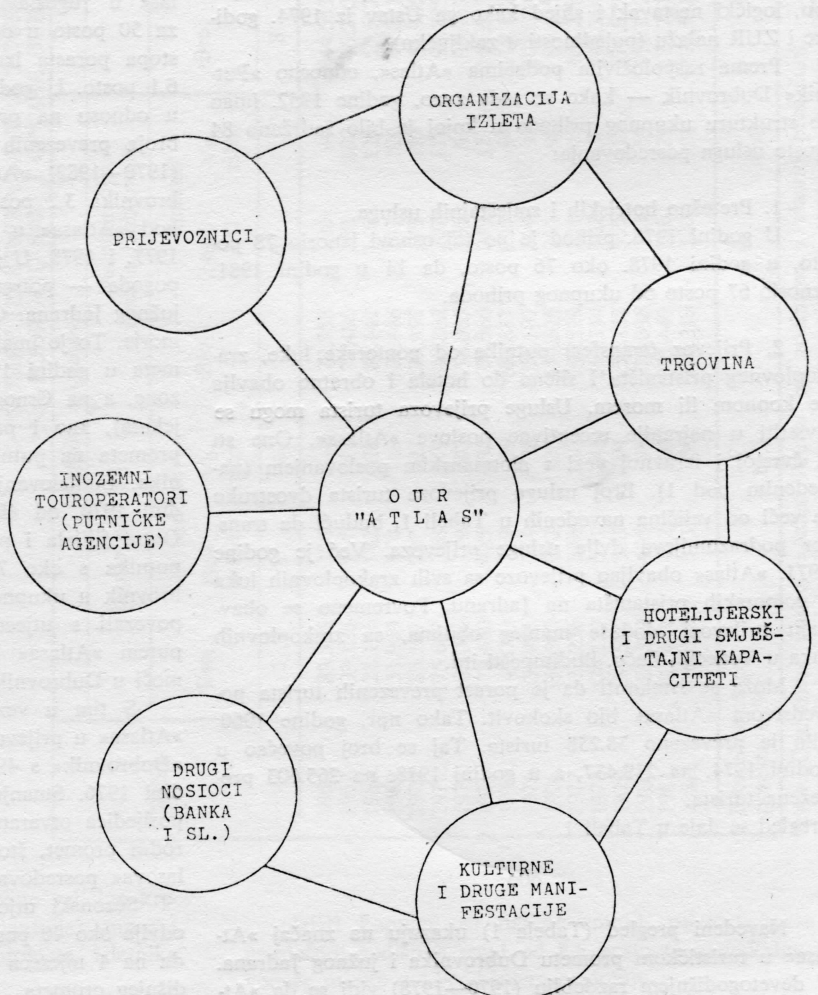
U godini 1977. bila je izrađena analiza postojeće organizacije »Atlas« s prijedlogom studije nove globalne organizacije OUR-a »Atlas« eminentnih autora prof. dr. Mija Novak i prof. dr. Nikole Kneževića.

Na temelju tog stručnog pristupa 31. III 1978. došlo je do promjena organizacije OUR-a »Atlas« osnivanjem dvaju OOUR-a: OOUR-a »Atlas Ambassador« i OOUR-a »Atlas Airtours«, te Radna zajednica zajedničke službe. U OOUR »Atlas Ambassador« uvršteni su raniji OOUR-i: »Agencija«, »Cestovni saobraćaj«, »Turistička plovidba« i »Javne djelatnosti«, dok je OOUR »Airtours« zadržao tadašnju organizacijsku osnovu sa sjedištem u Zagrebu, kako je to vidljivo iz Sheme 1.

Širi oblik samoupravnog udruživanja rada i sredstava (temeljen na zakonskoj osnovi i potrebama našeg društva), slobodni smo iznijeti u obliku prijedloga, cjelovitu shemu nove organizacije sadržanu u Shemi 2. Shema je otvorenog oblika, potrebno ju je promatrati prostorno. U njoj se zapaža da je predviđeno i sadržano horizontalno i vertikalno udruživanje i poslovno povezivanje svih zainteresiranih partnera koji čine jugoslavensku turističku ponudu Udruživanjem temeljenim na samoupravnom sporazumijevanju (uz odgovarajuće društveno dogovaranje), promatrano kroz koncept integralnog marketinga, postiže se zajedničko nastupanje i objedinjavanje turističke ponude Jugoslavije. Takvim poslovnim povezivanjem otvorile bi se velike mogućnosti na unapređenju poslovanja i među domaćim putničkim agencijama i drugim subjektima, te smanjio

P r i j e d l o g
 SHEMA OBLIKA UDRUŽIVANJA I POSLOVNOG POVEZIVANJA
 "ATLASA" I DRUGIH NOSILACA TURISTIČKE RECEPTIVNE
 PONUDE JUGOSLAVIJE

Shema 2

utjecaj nelojalne konkurencije. Naime, kada je riječ o stvaranju i jačanju, prezentiranju, unapređenju i plasmanu turističke ponude Jugoslavije, uz zalaganje putničkih agencija, potrebno je i udruživanje svih zainteresiranih čimbenika jugoslavenske turističke ponude.

VRSTE »ATLASOVIH« POSLOVA

Sukladno registraciji najosnovniji i najintenzivniji poslovi koje »Atlas« obavlja u svom radu u cilju zadovoljenja potreba turista su slijedeći:

I RECEPTIVNI POSLOVI

Posrednička djelatnost (vlastiti poslovi »Atlasa«

Posrednička djelatnost je po obujmu, organiziranosti, broju radnika i uloženom trudu pretežna i najznačajnija. Uloga »Atlasa« (i drugih putničkih agencija sličnih po karakteru poslovanja) značajna je po tome što svojim radom i načinom djelovanja daje veliki doprinos na animiranju, organiziranju i zajedničkom, donekle koncentriranom, nastupanju na inozemnom tržištu pri susretu potražnje i ponude. Takav bi organizirani i koordinirani rad trebao omogućiti produljenje sezone, bolje korištenje kapaciteta itd. sve pod pretpostavkom i uz zahtjev za sniženje cijena (uz odgovarajući kvalitet).

Po svom obujmu i drugim pojedinostima posredovanje putničke agencije je pretežno, a sastoji se od pripreme, akvizicije, predugovaranja i konačnog alotmanskog ugovaranja svih oblika ponajviše hotelskih smještajnih kapaciteta što čini najobilniju prihodnu stavku. Potrebno je da se posredovanje transformira i da ono predstavlja sponu, logički nastavak i slijed kako ga Ustav iz 1974. godine i ZUR nalažu (pojednosti u zaključku).

Prema raspoloživim podacima »Atlas«, odnosno »Putnik« Dubrovnik — kako se tada zvao, godine 1952. imao je strukturu ukupnog prihoda u kojoj je bilo sadržano 84 posto usluga posredovanja:

1. Pretežno hotelskih i smještajnih usluga.

U godini 1976. prihod je po toj osnovi iznosio 78 posto, u godini 1978. oko 76 posto, da bi u godini 1981. iznosio 67 posto od ukupnog prihoda.

2. Prijevoz (transfer) putnika od pomorske luke, zrakoplovnog pristaništa i slično do hotela i obratno obavlja se kopnom ili morem. Usluge prijevoza turista mogu se uvrstiti u najranije receptivne poslove »Atlasa«. One su u čvrstoj i izravnoj vezi s alotmanskim poslovanjem (navedenim pod 1). Broj usluga prijevoza turista dvostruko je veći od veličina navedenih u Tabeli 1, budući da transfer podrazumijeva dvije usluge prijevoza. Već je godine 1971. »Atlas« obavljao prijevoze sa svih zrakoplovnih luka i pomorskih pristaništa na Jadranu. Povremeno se obavljaju prijevozi, doduše manjeg obujma, sa zrakoplovnih luka u Veneciji, Beču, Budimpešti itd.

Može se istaknuti da je porast prevezenih turista posredstvom »Atlasa« bio skokovit. Tako npr. godine 1960. bilo je prevezeno 38.238 turista. Taj se broj povećao u godini 1974. na 219.437, a u godini 1978. na 265.603 prevezena turista.

Pregled se daje u Tabeli 1.

oOo

Navedeni pregled (Tabela 1) ukazuju na značaj »Atlasa« u turističkom prometu Dubrovnika i južnog Jadrana. U devetogodišnjem razdoblju (1970—1978) vidi se da »At-

Tabela 1

BROJ PREVEZENIH (TRANSFERIRANIH) TURISTA S I NA ZRAČNE LUKE POSREDSTVOM OUR-a »ATLAS« DUBROVNIK

Godina	Broj prevezenih turista Indeksi			Od toga »Atlas« u Dubrovniku	70 = 100	Verižni	Sudjelovanje Dubrovnika u %
	Ukupno »Atlas«	70 = 100	Verižni				
1	2	3	4	5	6	7	8
1970.	168.423	100	—	81.642	100	—	46,61
1971.	179.604	107	107	84.263	103	103	45,26
1972.	181.107	108	101	86.348	106	102	44,97
1973.	195.982	116	108	88.272	108	102	44,62
1974.	219.437	130	112	97.311	119	110	44,34
1975.	210.682	125	96	95.403	117	98	45,28
1976.	220.263	131	105	106.261	130	111	48,25
1977.	206.060	122	94	97.438	119	92	47,29
1978.	265.603	158	128	122.565	150	126	46,14
1979.	246.900	146	93	136.947	168	112	55,46
1980.	205.412	122	83	104.415	128	76	50,83
1981.	228.624	136	111	129.417	159	124	56,60
1982.	248.468	148	109	119.758	147	93	48,20
Prosječna stopa porasta u %			3,3				3,2

Izvor: — Operativni podaci o prijevozu turista »Atlasa« po filijalama i poslovnicama za godine 1979. do 1982.

— Statistički podaci Poduzeća za aedromske usluge »Dubrovnik«, Čilipi, za godine 1970. do 1982.

— Vlastiti proračuni.

las« u Jugoslaviji bilježi porast broja prijevoza putnika za 50 posto u odnosu na godinu 1970. tako da prosječna stopa porasta iznosi 6,9 posto a »Atlasa« u Dubrovniku 6,1 posto. U godini 1975. susrećemo smanjenje za 4 posto u odnosu na prethodnu godinu. Prosječna stopa porasta broja prevezenih turista u trinaestogodišnjem razdoblju (1970—1982) »Atlasa« u Jugoslaviji je 3,3 posto, a Dubrovnika 3,2 posto. Ravnomjerniji porast prijevoza imamo kod »Atlasa« u Dubrovniku s padom u godinama 1975, 1977. i 1978. U godini 1979. (15. travnja) elementarna nepogoda — potres razorne jačine — zahvatio je područje južnog Jadrana: Crnu Goru i Dubrovnik i Dubrovačko primorje. To je imalo za posljedicu smanjenje turističkog prometa u godini 1979. (u Dubrovniku dva mjeseca predsezone, a na Crnogorskom Primorju do izgradnje novih objekata), kao i paralelna pojava preraspodjela turističkog prometa na putničke agencije sa sjedištem izvan Dubrovnika. Sudjelovanje područja Dubrovnika kreće se u godini 1970. od 46,61 posto do 56,6 posto u godini 1981. Osam filijala i poslovnica sudjeluje u ukupnom prijevozu putnika s oko 75 posto. Oscilacije prometa filijale Dubrovnik u ukupnom prijevozu »Atlasa« mogu se uz ostalo povezati s utjecajem potražnje na dubrovačko područje putem »Atlasa« kao i povećanom izgradnjom smještajne moći u Dubrovniku u tom razdoblju.

S tim u vezi spomenimo i usporedimo sudjelovanje »Atlasa« u prijevozu inozemnih turista sa zrakoplovne luke »Dubrovnik« s 49 posto u godini 1970. na 46 posto u godini 1976. Smanjenje je uz stagnaciju uslijedilo još i kao posljedica otvaranja zrakoplovne luke »Tivat« za međunarodni promet, što je neznatno utjecalo na smanjenje »Atlasova« posredovanja u korist drugih domaćih agencija.

Sezonski utjecaj ukazuje da se u srpnju i kolovozu odvija oko 40 posto od ukupnog broja prijevoza turista, ili da na 4 mjeseca sezone otpada 74 posto do 76 posto godišnjeg prometa.

**Izletnički program,
nazvan »Atlas Tours«**

S pravom se može reći da je izletnički turizam »Atlasa« star koliko i sama radna organizacija. Odvija se već niz godina pod nazivom »Atlas Tours« (u želji da se o izletničkom programu kod turističke klijentele stvori dojam »image«), koji npr. u godini 1976. nudi 280 vrsta programa, odredišta, iz 23 ishodišta. »Atlas Tours« predstavlja okosnicu vlastitih kreativnih receptivnih usluga »Atlasa«. Organiziran je na čitavom području Jugoslavije poglavito uzduž obale i od nje prema unutrašnjosti. »Atlas Tours« je program koji danas svojim obujmom, kvalitetom, obuhvatnošću i atraktivnošću spada među najbolje izletničke programe u Jugoslaviji.

Podaci o »Atlas Toursu« prikazani su u Tabeli broj 2.

U 13-godišnjem vremenskom nizu (od 1966—1978), prosječna godišnja stopa porasta »Atlas Toursa« iznosi 14,5 posto za Jugoslaviju što je značajniji porast od stope povećanja broja turista i u Jugoslaviji i u Dubrovniku.

U 17-godišnjem vremenskom razdoblju (1966—1982) prosječna godišnja stopa porasta »Atlas Toursa« iznosi 10,5 posto za Jugoslaviju.

Vidimo da se u godini 1978. upetorostručio promet izletnika u Jugoslaviji, a u Dubrovniku je povećan za 3,5 puta. Navedeno najbolje svjedoči o »Atlasovoj« akciji na obradi turističke klijentele i njegovo nastojanje da Jugoslaviju prezentira kao vrlo pogodnu izletničku i turističku zemlju. Uslijedilo je dakle, u godini 1973, u odnosu na godinu 1966, povećanje broja korisnika »Atlas Toursa« kao cjeline za prek 4 puta (indeks 425). Iste godine na području Dubrovnika zabilježeno je povećanje broja izletnika za 2,5 puta (indeks 249). U godinama 1974, 1975, 1977. i 1980. zabilježen je za područje Jugoslavije pad »Atlas Toursa« što je utjecalo na opadanje jugoslavenskog turističkog prometa. Sve do godine 1978. nije dostignuta razina »Atlasovog« izletničkog prometa iz godine 1973. Međutim, iako od 1974. do 1977. godine broj inozemnih turista u Jugoslaviji prema statističkim podacima opada, obujam izletničkog programa »Atlasa« ipak raste ili nešto manje opada.

U drugom dijelu tabele slijede usporedne veličine kretanja broja izletnika po kopnu (najdominantnija), moru i zraku. Taj broj predstavlja strukturu prometa izletnika ostvaren na području općine Dubrovnik.

Tabela 2
PROMET IZLETNIKA »ATLAS TOURS« — »ATLASA« — DUBROVNIK
NA PODRUČJU SFRJ I OPĆINE DUBROVNIK OD GODINE 1966—1982.

Godina	Izletnika »Atlasa«							Od toga kolona 5:								
	Ukupno u SFRJ		Na području općine Dubrovnik		Kopno		More		Zrak							
	Broj	Indeksi 1966. = 100	Broj	Indeksi 1966. = 100	Broj	Indeksi 1966. = 100	Broj	Indeksi 1966. = 100	Broj	Indeksi 1966. = 100						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1966.	89.366	100	—	70.758	100	—	44.553	100	—	26.205	100	—	—	—	—	
1967.	99.126	111	111	72.480	102	102	46.210	103	103	26.270	100	100	—	—	—	
1968.	127.181	142	128	84.142	118	116	55.522	124	120	28.620	109	109	—	—	—	
1969.	151.909	170	119	104.448	147	124	69.221	155	124	31.615	120	110	—	—	—	
1970.	185.107	207	122	123.935	175	119	85.986	192	124	37.949	144	120	—	—	—	
1971.	275.669	308	149	146.862	207	118	98.225	220	114	48.637	185	128	—	—	—	
1972.	285.046	319	103	138.065	195	94	98.957	222	101	38.416	146	79	—	—	—	
1973.	379.450	425	133	176.566	249	127	116.615	261	117	50.290	191	131	692	100	—	
1974.	349.089	379	89	166.837	235	94	118.122	265	101	43.640	166	87	9661	1396	—	
1975.	534.466	574	96	152.107	214	91	102.994	231	87	46.221	176	105	5075	733	53	
1976.	350.505	392	105	149.625	211	98	99.435	223	96	48.527	184	104	2892	418	57	
1977.	327.236	366	93	156.529	221	105	104.278	234	105	48.733	186	101	1865	269	64	
1978.	474.122	531	145	213.354	302	136	148.764	334	143	63.304	241	130	2518	364	135	
1979.	494.580	553	104	251.137	355	118	179.622	403	121	69.760	266	110	1286	186	51	
1980.	389.889	436	79	173.698	245	69	116.712	262	65	55.690	213	80	1755	254	136	
1981.	421.641	472	109	223.449	316	129	173.751	390	149	49.247	188	88	1296	187	74	
1982.	458.085	513	109	226.216	320	101	170.538	383	98	55.678	212	113	471	68	36	
Prosječna stopa porasta u %:			10,5		7,4			8,6				4,6			—	4,3

Izvor: Operativni podaci »Atlas Tours« po godinama i vlastiti proračuni.
Napomena: Početak izletničkog programa zrakoplovnima započinje godine 1972. s promjenjivim udjelom u pojedinim godinama i veličinama ovisno o zahtjevima turista.

Snažan je i promet izleta po moru zahvaljujući »Atlasovoj« turističkoj plovidbi i njenoj aktivnosti. Ona sudjeluje u godini 1976. sa 32 posto, dok je u godini 1966. iznosila 63 posto u ukupnom »Atlas Tours« prometu u Dubrovniku. Prosječna godišnja stopa porasta izleta po moru je blaža i kreće se 4,6 posto i manja je od prosječne godišnje stope porasta prometa izletnika »Atlas Toursa« u Dubrovniku (7,4 posto). Opadanje udjela izletnika po moru u odnosu na ukupni promet izletnika u Dubrovniku, te njegovo jačanje izvan dubrovačkog područja, uvjetovan je u posljednjih 6 godina nabavkom hidrokrilnih brodova, jer oni plove pretežno izvan Dubrovnika.

Da bi upotpunili i prikazali u cjelini važnost »Atlas Toursa«, potrebno je dodati veličinama u Tabeli 2, veličine sadržane u Tabeli 3, budući da turisti s brodova na kružnim putovanjima, korisnici izleta, nisu sadržani u njoj.

Promatrajući vremensku distribuciju neprekidnog vremenskog slijeda od 17 godina »Atlas Toursa« može se zaključiti da se radi o njegovim najvažnijim poslovima po kojima zauzima vrlo ugledno, vjerojatno i vodeće mjesto u Jugoslaviji.

Poslovi nautičkog turizma

»Nautički turizam u širem smislu složena je pomorsko-turistička djelatnost, koja kako je poznato obuhvaća putovanja morem:

— Putničkim i putničko-teretnim brodovima koji vrše obalnu plovidbu ili kružna putovanja.

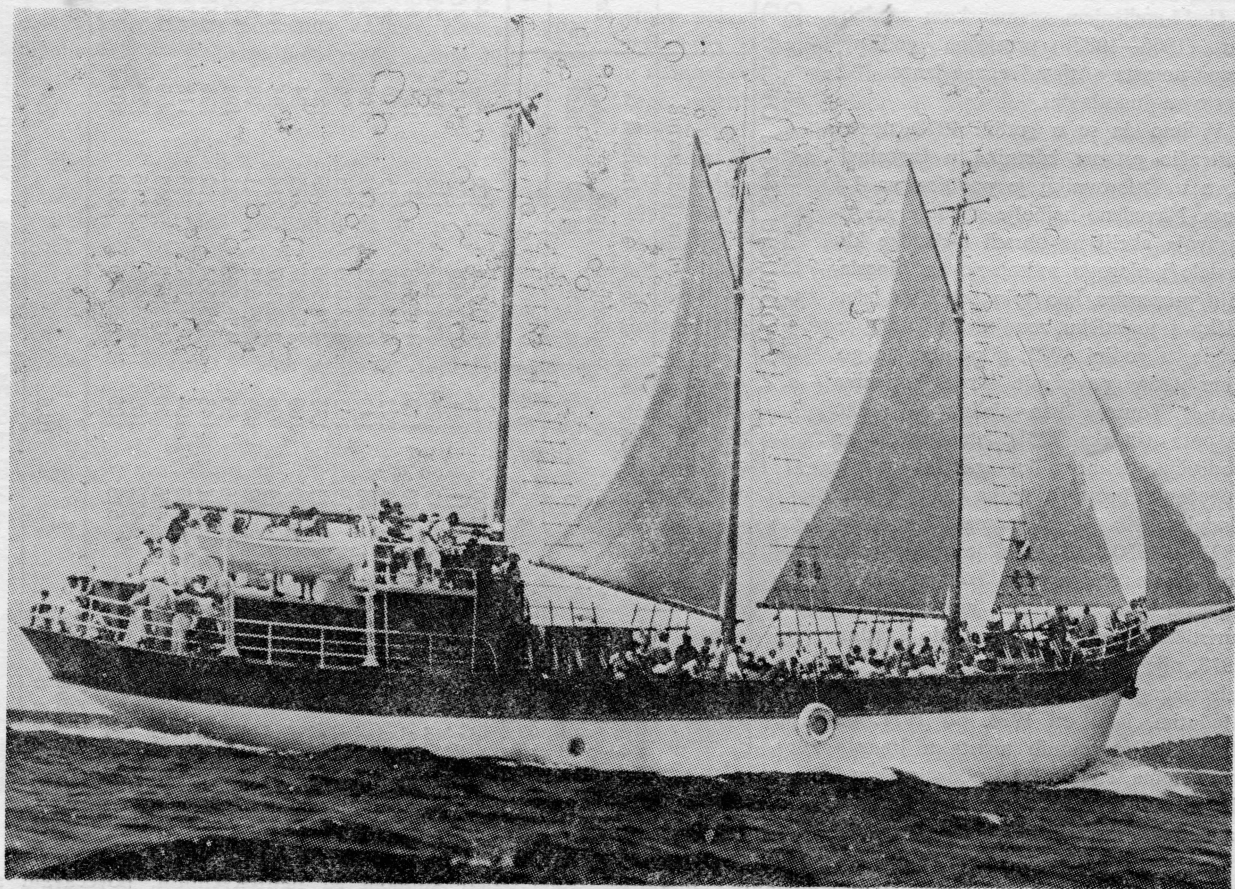
— Jahtama, jedrenjacima, kuterima, sportskim čamci-

ma, posebnim plovilima za krstarenje, jedrenje, ribarenje i ostale turističke rasonode na vodi (nautički turizam u užem smislu)«, (Dr B. Jurić).

Opsluživanje brodova je po svom karakteru specifičan i kompleksan posao, budući da obuhvaća i pojedino-
sti opsluživanja turista koji se osebjuni dio turističke potražnje, najčešće imućnije klijentele, a s tim i većih prohtjeva, te se razlikuje od stacioniranog turizma. Kružna putovanja obavljaju linijski i brodovi osobite, specifične namjene, plovila u plovidbi morem, s osobitim naglaskom na kratkoću zadržavanja broda u luci i njegovog opsluživanja. Animiranje se vrši putem inozemnih putničkih ili pomorskih agencija, ponekad i izravnim kontaktom s brodovlasnikom, brodarom putničkih brodova ili njegovim agentom. (Vidjeti detaljnije: Stanislav Lazo, »Razvitak nautičkog turizma brodova na kružnim putovanjima i receptivno poslovanje putničke agencije u Dubrovniku«, »Naše more«, broj 3—4/82 i 5/82).

Razmotrit ćemo receptivne usluge opsluživanja brodova na kružnim putovanjima (krstarenja). Opsluživanje ovih brodova povjereno je »Atlasovom brodskom odjelu«, tj. organizaciji »land arrangement«. Izravno obavlja animiranje, prihvaćanje i opsluživanje turista i turističkih brodova kod pristajanja i za vrijeme njihova boravka u luci. Kroz protekle 33 godine nalazi se na samom vrhu u Jugoslaviji budući da je pružao usluge opsluživanja gotovo za sve brodove koji su dolazili u jugoslavenske luke.

»Atlas«, osim Dubrovnika, pruža usluge opsluživanja u Kotoru, Korčuli, Splitu, Šibeniku, Zadru, Rijeci i Puli.

M/j »Argolys« (ranije pod imenom m/j »Vladimir Gortan«) nalazi se među plovnim jedinicama »Atlasa« od mjeseca lipnja 1981. godine. Namijenjen je izletničkom i atraktivnom programu »Atlas Toursa«, kapaciteta preko 200 putničkih mjesta

Putem svojih poslovnih partnera — agenata — »Atlas« je organizirano obavljao poslove opsluživanja brodova i u susjednim zemljama Grčkoj i Italiji. Procjenjuje se da je u godini 1975. obavljao oko 80 posto od ukupnog broja pristajanja brodova na kružnim putovanjima u svim jugoslavenskim lukama, a preko 90 posto od ukupnog broja pristajanja tih brodova u Dubrovniku.

Potrebno je osvrnuti se na promet broskog odjela »Atlasa« Dubrovnik po broju turista i po vrijednosti s brodova na kružnim putovanjima korisnika »Atlas Toursa« na Jadranu.

Tabela 3

Godina	Izletnici*			Promet Btto	
	Broj	Indeksi		Indeksi	
		Na stal. bazi	Ve-rižni	Na stal. bazi	Ve-rižni
1	2	3	4	5	6
1969.	36.568	100	—	100	—
1970.	51.194	140	140	142	142
1971.	51.697	141	101	149	105
1972.	38.531	106	75	145	97
1973.	59.371	162	154	188	130
1974.	50.720	139	86	206	110
1975.	69.034	189	136	273	132
1976.	64.008	175	93	288	105
1977.	60.063	164	94	262	91
1978.	56.104	153	93	248	95
1979.	49.932	137	90	228	92
1980.	35.452	97	71	160	70
1981.	52.115	142	147	250	156
1982.	49.323	135	95	260	104
Prosječna stopa porasta u %			2,5	7,6	

Izvor: Operativni podaci Brodskog odjela »Atlas«, Dubrovnik, po godinama i vlastiti proračuni.

* Veličine sadržane u Tabeli 3 nisu sadržane u Tabeli 2 »Atlas Tours-a«.

Promet odvijao u lukama Kotor, Dubrovnik, Korčula, Split, Rijeka, ponekad Šibenik i Zadar.

U tom pregledu vidi se u rasponu od 14 godina promet po broju izletnika i po vrijednosti. Karakteristična je prosječna godišnja stopa porasta po broju izletnika od 2,5 posto (a u razdoblju 1969—1978. od 5,0 posto) s oscilacijama u godinama kad se javljaju utjecaji turističkog tržišta započeti s godinom 1972, nastavljajući se zatim u 1974, 1976, 1977. i 1978. godini. Ipak u posljednje 3 do 4 godine došlo je do preraspodjele brodova na kružnim putovanjima između putničkih agencija koje posluju i djeluju na Jadranskom turističkom području pa tako »Atlasa« i drugih u Dubrovniku. U 14-godišnjem razdoblju se ističe visoka prosječna godišnja stopa porasta brutto prometa od 7,6 posto.

Nautički turizam — osobito brodova na kružnim putovanjima — u novije vrijeme (s pojavom energetske krize u svijetu) postaje sve značajniji, pa je rastućoj potražnji na Mediteranu potrebno uključiti i odgovarajuću ponudu Jugoslavije. Vrlo velike potencijalne mogućnosti te rastuće potražnje bit će potrebno još bolje i umješnije iskristiti.

»Atlas« je svojevremeno smatrao potrebnim, u cilju svladavanja slabosti jugoslavenske turističke ponude, pristupiti boljoj organiziranosti i zajedničkom nastupu temeljenom na samoupravnim osnovama svih zainteresiranih čimbenika turističke ponude Jugoslavije općenito, a nautičkog

turizma posebno. Aktivno je utjecao na organizacijska i druga zbivanja (na okrupnjavanje, poslovno povezivanje i zajedničko nastupanje). Zatim je predlagao nadležnim Republičkim organima i organima Federacije mjere i aktivnosti koje bi bilo potrebno poduzeti i ugraditi u sustavna rješenja gospodarskih i vanjskotrgovinskih tokova Jugoslavije. Postignuti su samo djelomični rezultati.

Poslovi kongresnog turizma

U teoriji i u praksi pod pojmom sastanaka obuhvaćaju se kongresi, konferencije, seminari, simpoziji, godišnji sastanci u koje nisu uključeni sastanci trgovinskih i sličnih organizacija itd. Tako Ejler Alkjaer i Jorn L. Eriksen čine razliku u definiranju pojma kongresa i ostalih međunarodnih sastanaka. Mogu se razmotriti i druge podjele, ali one se mogu zanemariti. Uglavnom se svi teoretičari slažu s podjelom na sastanke međunarodnog i domaćeg karaktera. Da bi neki sastanak po svom karakteru imao kongresno obilježje, mora trajati najmanje dva dana (noći) i mjesto njegova održavanja mora biti izvan mjesta stalnog boravka većeg broja sudionika. (Vidjeti detaljnije: Stanislav Lazo, »Međunarodni kongresni turizam i udio Jugoslavenske putničke agencije »Atlas« iz Dubrovnika u njegovu razvitku«, »Naše more« broj 3—4/83). »Atlas« je sa svojim prethodnicima vrlo rano počeo izravno djelovati na pružanje usluga namijenjenih posebnoj kategoriji turista, turistima kongresnog turizma, kako su ponekad prilike iziskivale. Dubrovnik je bio meta turističkih kretanja, pa je i njegova receptivna uloga bila vrlo rano upotpunjena pružanjem usluga raznim sastancima. U poslovnoj orijentaciji »Atlasa« pružanjem usluga sudionicima osobito međunarodnih kongresa ističe se tradicija i bogato poslovno iskustvo radnika.

Cjelokupna i isključiva aktivnost »Atlasa« u Dubrovniku bila je usmjerena do godine 1972. na organizaciji kongresnih i drugih sastanaka za čitavu Jugoslaviju. Organiziranje djelovanje »Atlasa« očitovalo se osobito u godini 1970. Slijedile su brojne akcije kojima je »Atlas«, osnivanjem najprije Odjela, kasnije i Sektora kongresnog turizma, dao značajan doprinos formiranju i unapređenju tog oblika turističke ponude. Preseljenjem »Atlasovog« Odjela za kongrese u Zagreb osniva se Sektor za kongrese zbog povećanja obujma poslovanja. Sve to prati nova organizacija. Broj zaposlenih na tom poslu kretao se u početku od dva (godine 1970—1973), zatim 4, da bi u godini 1976. izravno zapošljavao 5 radnika (2 u Zagrebu, 2 u Dubrovniku i 1 radnik u Beogradu), a godine 1982. šest radnika. Došlo je i do teritorijalnog proširenja »Atlasovog« djelovanja i na ona mjesta u Jugoslaviji koja ispunjavaju uvjete za održavanje sastanaka. To su kongresni centri, kongresni hoteli, dvorane i njihova oprema, te sama organizacija prijema i održavanja sastanaka.

»Atlas« je u godini 1970. organizirao 12 međunarodnih sastanaka s 2.283 sudionika koji su ostvarili 12.510 noćenja. Promet po broju održanih sastanaka u godini 1980. povećao se skoro za 12 puta. U godini 1982. broj sudionika povećao se za 9 puta u odnosu na godinu 1970. koji su ostvarili skoro 60.000 noćenja rastući po prosječnoj godišnjoj stopi porasta od 13,7 posto. U godini 1978. organizirao je i 6 domaćih sastanaka s 994 sudionika u nekoliko različitih gradova Jugoslavije.

Osim navedenog »Atlas« je svojim vrlo aktivnim udjelom obogatio turističku ponudu Jugoslavije i Dubrovnika radeći na poslovima akvizicije, organiziranja i pružanja osobitih usluga namijenjenih sudionicima kongresa. Ostva-

reni rezultati nov su doprinos i poticaj »Atlasu« za svestraniji pristup rješavanju tog oblika turističke ponude, tj. razvitku kongresnog turizma u Dubrovniku i Jugoslaviji.

Kongresi postaju u novije vrijeme, potrebno je napomenuti, sve značajniji, pa je rastućoj potražnji potrebno dati i odgovarajuću ponudu. Trebalo bi da taj oblik rada bude i daljnja poslovna orijentacija »Atlasa« uz realizaciju brojnih preduvjeta organizacije, kadrova itd. Polazeći od već spomenutih činjenica, vidi se, da je sve izraženija i jača turistička potražnja za jugoslavenskim kongresnim turizmom. Stoga se može i u praksi primijeniti osnovni koncept integralnog marketinga (pojednosti u zaključku). Visoki udio »Atlasa« u kongresnoj ponudi omogućio je da se Jugoslavija uvrsti u relativno mali broj zemalja Evrope s kongresnom ponudom. Za »Atlas« i taj rad predstavlja specifičan receptivni rad na kojem je postigao zavidne (izravne i neizravne) rezultate gospodarske i druge prirode. Bit će potrebno vrlo velike potencijalne mogućnosti tog tržišta još bolje iskoristiti.

Receptivni poslovi s »American Expressom«

Suradnja »Atlasa« s »American Express International«, New York, jednom od najvećih putničkih agencija u svijetu, rezultat je dugogodišnje poslovne povezanosti (od god. 1956). »Amexco« šalje brojnu klijentelu u Evropu i Jugoslaviju te tako doprinosi unapređenju prometa turista iz SAD.

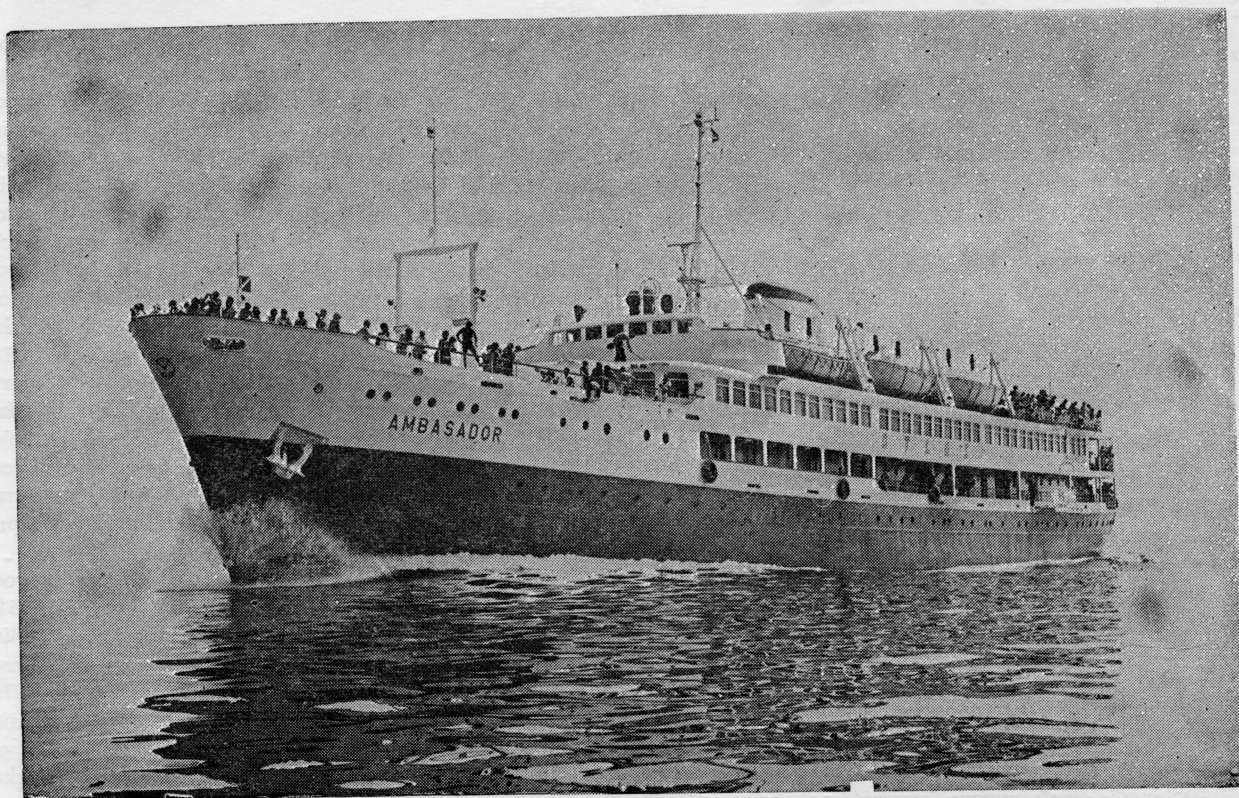
Suradnja »Amexco«—»Atlas« ponajprije počinje zaključenjem ugovora o imenovanju »Atlasa« predstavnikom za polovinu teritorija Jugoslavije, dijela južno od linije Zadar—Beograd, dok je sjeverni dio pripao predstavniku »Kompas« — Ljubljana. Prema tom ugovoru »Atlas« je

obavljao sve poslove iz oblasti turističkih usluga, vršio izbor, obnavljanje i proširenje ugovora o alatmanu s hotelima, trgovinama, restoranima, prijevoznicima, poduzećima za iznajmljivanje vozila itd., poslovnim bankama i Narodnom bankom Jugoslavije i njenim filijalama, sve u cilju kompletiranja i osiguranja što raznovrsnijih usluga turistima, posebno razvijanja i unapređenja bezgotovinskog plaćanja putem »American Express Travellers Cheque« i »Credit Cards«, »Amexco«-ovoj klijenteli.

U to vrijeme suradnja je postala sve sadržajnije i djelotvornija, što je 18. ožujka 1972. godine rezultiralo zaključenjem ugovora o dozvoli izdavanja Kreditne kartice u Jugoslaviji jugoslavenskim građanima pod nazivom »American Express Credit Cards — Atlas — Kreditna banka Zagreb« (danas Zagrebačka banka Zagreb). Predmetni ugovor »Atlasa« s »Amexco«-om je licencno-franšiznog karaktera. Njime je »Atlas« postigao generalno zastupstvo za Jugoslaviju. Zahvaljujući dugogodišnjoj poslovnoj povezanosti s »Amexco«-om uspio je ojačati svoje poslovne odnose. I ne samo to. S pravom izdavanja kreditnih kartica ostvario je i vrlo snažni propagandni učinak. »Atlasu« je dozvoljeno tiskanje svoje tvrtke ravnopravno s »Amexco«-ovom. Tim poslovnim povezivanjem »Atlas« je uvršten u veliku porodicu brojnih predstavnika i agenata »Amexco«-a po čitavom svijetu. U ovoj grupi receptivnih poslova razlikujemo dvije podgrupe.

A. U prvu podgrupu spadaju poslovi pružanja usluga turistima u organizaciji i posredstvom »American Expressa« i imaoćima njihovih instrumenata bezgotovinskog plaćanja.

B. Drugu podgrupu čine poslovi izdavanja (učlanjenje) kreditnih kartica jugoslavenskim građanima. Navedeni po-

Koncem srpnja 1978. uvrštena je u sastav »Atlasove« flote temeljito rekonstruirana plovna jedinica m/b AMBASADOR«. Njegov kapacitet je 218 kreveta smještenih u vrlo udobne kabine sa sanitarnim čvorovima i 600 putničkih mjesta u salonima, restoranima i prostranim palubama, s klima uređajima itd. Njegova namjena je dvojakog sadržaja: izletnički program namijenjen jednodnevnim izletnicima i program višednevnog krstarenja (ili kombinirano). Spada u najsuvremenije brodove svoje veličine na Mediteranu

slovi u svojoj biti nisu ni receptivni ni emitivni oblik djelatnosti. Oni su poseban oblik djelatnosti i potrebno ih je organizacijski, stručno i tehnički zasebno voditi.

»Atlasova umjetnička galerija Sebastijan«

Organizacijski pripada OOUR-u »Atlas Ambasador« OJ-ci »Operativni poslovi«. Osebujna po svom karakteru, u biti institucija kulturnog sadržaja, »Galerija Sebastijan« uklopljena je s ciljem pružanja što raznovrsnijih usluga turistima. Time se postižu i određeni gospodarski učinci. Ona se svojim radom dokazala kao atraktivna kulturna institucija Dubrovnika, a ujedno se postiglo vrlo značajno povezivanje kulture i turizma koji se međusobno dopunjuju. Organizirane izložbe eminentnih jugoslavenskih umjetnika po svom su izboru sadržajne i vrlo kvalitetne.

U proteklom četrnaestogodišnjem radu održane su brojne izložbe (prodajne) raznovrsnog sadržaja kao što su slike, skulpture, tapiserije itd. Od početka rada u godini 1972. Galerija je obujam svog poslovanja, izraženog u ukupnom prihodu, povećala u godini 1978. za gotovo 10 puta ili u godini 1980. za jedanaest puta, a u godini 1981. za 11,5 puta. Određeno smanjenje prometa u godini 1976. posljedica je smanjenja broja posjetilaca Dubrovniku. Sumarno rečeno »Atlas« je u poslovanju Galerije imao osim izravnog pozitivnog (ne i velikog) gospodarskog još i neizravne (iako nemjerljive) gospodarske učinke, kao što su reklama, propaganda itd.

Od godine 1982. — u cilju postizanja veće realizacije — učinjeni su napor i ostvareni rezultati proširenjem prodajnog prostora otvaranjem »Atlasovih« galerija u Beogradu i Varaždinu. Od godine 1983. u svim prodajnim prostorima »Atlasovih« galerija uvedena je novina proširenjem novih sadržaja. To su prodajne izložbe proizvoda industrijskog dizajna visoke estetske razine, izrađenih u malim serijama. Moglo bi se predložiti da ti primjeri posluže u svrhu istraživanja tržišta ovog oblika poslovanja. Na dobivenim rezultatima gradila bi se daljnja poslovna politika tog oblika rada (približiti umjetnost potrošaču).

Žičara »Srd«

Svojevrsna je turistička atrakcija koja također proširuje turističku ponudu. Spada u novije djelatnosti »Atlasa«. Sagrađena je i puštena u rad srpnja godine 1969, te radi kroz čitavu godinu uz minimalni broj stalno zaposlenih radnika (udvostručenih u sezoni). Organizacijski pripada OOUR-u »Atlas Ambasador« OJ-ci »Operativni poslovi« (ranije OOUR-u »Javne djelatnosti«).

Obujam i pojedinosti poslovanja mogu se uočiti iz prikaza:

o0o

Usporedbom fizičkih pokazatelja zaključiti je da je fizički obujam prometa, poslije skokovitog porasta u prve tri godine, počeo stagnirati, odnosno opadati. U godinama 1972. i 1974. je za 4.000 odnosno za 22.000 ostvaren manji broj prevezenih putnika, dok je u godini 1975. na razini prethodne godine. U godinama 1977. i 1978. ponovno dolazi do opadanja prometa, slijedeći, uz ostalo, opća turistička kretanja. Ipak se u godini 1976. broj prevezenih putnika žičarom gotovo utrostručio u odnosu na godinu 1969. U godini 1979. došlo je do zaustavljanja opadanja prometa.

Međutim, vrijednosni pokazatelji iz godine u godinu imaju tendenciju porasta s iznimkom u godinama 1974. i 1977. kada se smanjuju. U vremenskom razdoblju od

Tabela 4
ŽIČARA »SRD« OD 1969—1982. G.

Godina	Broj prevezenih putnika u 000	Indeksi		Bruto realizacija	
		Na stalnoj bazi	Ve-rižni	Na stalnoj bazi	Ve-rižni
1969.	32	100	—	100	—
1970.	71	223	223	226	226
1971.	105	328	147	495	219
1972.	101	315	96	594	120
1973.	114	356	113	686	115
1974.	92	287	81	622	91
1975.	91	284	99	882	142
1976.	95	298	105	908	104
1977.	87	272	92	893	97
1978.	86	269	99	1.183	132
1979.	89	278	103	1.242	105
1980.	93	291	104	1.453	117
1981.	100	312	108	2.368	163
1982.	88	275	88	2.842	120

Izvor: Evidencija fizičkog obujma prometa Žičare »Srd« po godinama i vlastiti proračuni.
Knjigovodstvena evidencija OOUR-a »Javne djelatnosti«, za godine 1974—1978. i OOUR »Atlas Ambasador« od 1979—1982.

o0o

1969—1982. povećanje iznosi preko 28 puta zahvaljujući ne samo povećanom fizičkom obujmu već i stalnom porastu cijena prijevoza žičarom. Ona postiže dobre rezultate i nameće se posjetiocima Dubrovnika kao rijetko privlačan dio sadržaja dubrovačke ponude. Postignute rezultate treba promatrati dugoročno. Povećanjem i proširenjem sadržaja na visoravni Srda povećat će se obujam rada same žičare. Formiranjem zabavno-rekreacijskog sadržaja i drugih oblika rasonode uz odgovarajuću adaptaciju i rekonstrukciju tvrđave »Srd« postići će se povećano korištenje kapaciteta žičare, jer je i bila sagrađena ne samo za izletnički program već i za druge namjene, kao vidikovac, buduće naselje, s motelima, parkiralistima, itd.

Mišljenja smo da je to akcija od šireg značaja i od višestruke koristi i mogla bi uz odgovarajuće kreditne i druge zahvate poslužiti kao predmet budućeg zajedničkog ulaganja zainteresiranih sudionika. U tom pothvatu (dugoročnog udruživanja rada i sredstava), došlo bi do izražaja samoupravno sporazumijevanje za predmetnu realizaciju.

Pomorska agencija »Atlas« (Atlas Shipping Agency)

Organizacijski se nalazi u sastavu OJ-ci »Operativni poslovi«. Dana 19. svibnja godine 1983. potpisan je u Dubrovniku Ugovor o poslovno-tehničkoj suradnji između pet jugoslavenskih brodara. Ugovor je otvorenog oblika. Mogu pristupiti i drugi brodari, luke, uvoznici-izvoznici. On predstavlja preduvjet za dohodovno samoupravno povezivanje u dogleđno vrijeme. Svrha tog Ugovora je osiguranje dugoročnog redovitog i stalnog zaposlenja dijela plovnih kapaciteta brodara u prijevozu morem na međunarodnom tržištu. Za »Atlas« znači unapređenje i proširenje poslovanja.

II EMITIVNI POSLOVI »ATLASA«

U godini 1953. spomenut ćemo simbolično organiziranje triju izleta u inozemstvo: jedan u Italiju (posjet nogometnoj utakmici), a druga dva u Beč, od kojih jedan posjet nogometnoj utakmici, a drugi Velesajmu. U »Atlasovim« arhivskim materijalima stoji da: »... od njih nije

bilo koristiti, ali su se morali organizirati radi prestiža». Sličnih povremenih oblika organizacije iz te oblasti bilo je i u kasnijem radu. Tako se npr. spominje u izvještaju za Bilancu godine 1960. organizacija jednog izleta u Italiju sa 32 sudionika. Najvjerojatnije ih je bilo još koji nisu zabilježeni.

Nakon registracije godine 1966. pristupilo se novom i snažnom organiziranom radu i razvoju emitivne (inicijativne) djelatnosti otvaranjem filijale »Atlas« u Zagrebu. Taj posao je obavljala do kraja 1969. godine kada je zamjenjuje nova organizacija nametnuta rastućim obujmom poslova i njeno prerastanje u tada novoosnovani Sektor za inicijativne aranžmane (SIA). Njegovo djelovanje imalo je za cilj još bolje korištenje »Atlasovih« kapaciteta vozila i plovila osobito u pred i podsezoni, a kod filijala i poslovnicama stvaranje preduvjeta za još veći udio emitivnih poslova u ukupnom »Atlasovu« poslovanju. Naslućivala se i pogodnost koju je trebalo realizirati uvođenjem i proširenjem uzvratnih poslova s inozemnim putničkim agencijama.

Koncem godine 1973. dolazi do osnivanja kasnije dobro poznatog OOUR-a »Atlas Inicijativni aranžmani« koji od godine 1976. djeluje pod nazivom OOUR »Atlas Air-tours«, Zagreb. Te godine proslavljena je i deseta obljetnica osnivanja »Atlasove« emitivne djelatnosti, tako da je i »X 'Atlasovo' savjetovanje« održano po prvi put izvan Dubrovnika i to baš u Zagrebu.

Godine 1978. nakon osnivanja nove organizacije OOUR-a »Atlas« ovaj OOUR i nadalje zadržava isti naziv i sadržaj rada kao i do tada. Po toj emitivnoj djelatnosti »Atlas« se svojim radom i dostignutim obujmom poslovanja uvrstio među vodeće organizatore putovanja u našoj zemlji s dva osnovna zadatka: pružanje i organiziranje odmora i ljetovanja domaćim turistima na Jadranu, odnosno u planinama, i putovanja u inozemstvo. U začetku je i bila osnovna namjena pružanje organiziranog oblika boravka našim turistima koji još uvijek nisu imali takve (i druge) turističke navike. Programi su bili po svom sadržaju, kvaliteti i cijeni pristupačni i ispod pojedinačne cijene svakog individualnog turista. Zbog blizine našeg mora emitivnim turističkim centrima (iznimku čini npr. Ljubljana i Zagreb prema destinaciji Dubrovnik) ne dolazi u potpunosti do izražaja uloga cijene charter leta zrakoplova kako je to slučaj kod inozemnih turističkih putovanja, čiji let iz zapadne i centralne Evrope do obala Jadrana traje dva do četiri sata.

Počevši od godine 1974. »Atlas« je pristupio politici punog otvaranja prema svim jugoslavenskim poslovnim partnerima emitivnog turizma u Jugoslaviji, tj. putničkim agencijama. Kao prvi rezultat ostvarena je klasična prodaja uz proviziju (agencijska prodaja sa širokim krugom putničkih agencija). Proširen je krug prodavača i odgovarajući asortiman usluga što je imalo za posljedicu određenu koncentraciju dotadašnjih programa »Atlasovih« i drugih putničkih agencija.

Zatim u godini 1975. izdaje se brošura i formira program bez imena »Atlas« kao i promjena naziva programa u »Air Tours Jugoslavija«, s većim ili manjim uspjehom. Druge putničke agencije Jugoslavije nisu to prihvatile onako kako se očekivalo. Do toga nije došlo zbog vrlo velike razlike u pristupu, organizaciji rada i drugim uzrocima objektivne i subjektivne prirode, kao i velikih razlika u kvantitetu i kvalitetu usluga između »Atlasa« i drugih tour-operatora Jugoslavije u tom vremenu i na toj razini. Samoupravno sporazumijevanje, temeljeno na čl. 586

ZUR-a, odnosno Ustava 1974, trebalo bi biti dvojakog karaktera: Povezivanje s bazom turističke ponude Jugoslavije i samoupravno sporazumijevanje sa zainteresiranim potrošačima i drugim čimbenicima i nosiocima turističkih putovanja u inozemstvo. Na domaćem planu među poslovnim partnerima — putničkim agencijama Jugoslavije — eliminiralo bi neloyalnu konkurenciju vrlo čestu u praksi. Proces dohodovnog povezivanja — do danas — sporo pro-dire u praksi.

Programi su tako bili prilagođeni još od samog početka: Grupni, po programu »Atlasa« i po želji kupca, i individualni uz posebne programe za individualne turiste (što je osobito došlo do izražaja u sezoni godine 1976). Po pravcu kretanja razlikuju se putovanja u zemlji (planine, more i slično) i raznovrsna putovanja u inozemstvo.

ZAKLJUČAK

Zahvaljujući djelovanju putničkih agencija i pomorskih putničkih agencija (pomorsko-brodarskih društava), njihovih prvobitnih oblika, pojavili su se u Dubrovniku — i na drugim mjestima na Jadranu — prvi oblici i osnove turizma. Osim organiziranja putovanja vlastitim brodovima bavila su se i drugim kreativnim sadržajima. Za turiste su organizirali izlete, posjete kulturnim i drugim priredbama. Početak njihova rada seže u vrijeme nastanka turizma u svijetu godine 1841. Stoga povijesna granica razvitka turizma u Dubrovniku ne započinje godine 1893 otkrivanjem spomenika pjesniku Ivanu Gunduliću ili godine 1897. otvaranjem hotela »Imperijal«, već se može pomaknuti na polovicu XIX stoljeća. Spada među najstarije takve pojave u Evropi. Uočavamo da je već tada postojala međuzavisnost pomorskog brodarstva i turizma

Tradicionalna gostoljubivost, osobine dubrovačkog puka i 140-godišnje turističko iskustvo predstavljali su značajnu osnovu za razvitak turističkog gospodarstva pa tako i putničke agencije. Iz tih osnova »Atlas« je — kao i njegovi prethodnici — crpio stvaralačku snagu i poticaj. Razvio se od malog biroa »Putnik« Dubrovnik, s Centralom u Beogradu (osnovanog godine 1923. istovremeno u Beogradu i Zagrebu i iste godine i u Dubrovniku) do vodeće jugoslavenske agencije (mjereno po deviznom prilivu). Razvijajući se teško, ali uspješno, »Atlas« je danas receptivna putnička agencija. To je ujedno jedina putnička agencija u Jugoslaviji koja nema u svom sastavu hotelske i druge smještajne kapacitete. »Atlas« je kroz protekle godine bogatom tradicijom i poslovnošću, te odgovarajućom kadrovskom strukturom, organizacijom, vrstama poslova i drugim važnim čimbenicima stvorio vlastitu fizionomiju receptivne putničke agencije (kombiniranog: receptivnog i manjim dijelom emitivnog oblika poslovanja) osnovane u malom po veličini receptivnom turističkom mjestu. Druge putničke agencije imale su prednost. Osnivale su se u velikim gradovima i republičkim (emitivnim) centrima Jugoslavije. U svom radu objedinjuje pretežno receptivnu djelatnost uz emitivnu kao dobar oslonac receptivnoj, te predstavlja logični nastavak u kompletiranju djelatnosti putničke agencije. U emitivnom obliku poslovanja »Atlas« je svojim »Air Tours Jugoslavija« programom postao jedan od moćnijih tour-operatora Jugoslavije koji se po organizaciji i obliku djelovanja može svrstati uz bok evropskim tour-operatorima (organizacijom, sustavom rada, cijenom uz odgovarajući kvalitet, poslovnošću itd.). Turistički promet u Jugoslaviji, osobito na Jadranu, ostvaren je u znatnoj mjeri kroz receptivni rad i djelovanje »Atlasa« i to predstavlja njegov doprinos razvoju i unapređenju jugoslavenskog tu-

rizma uopće. Tako je u godinama 1980—1982. udio »Atlasa« u godišnjem deviznom turističkom prilivu Jugoslavije iznosio oko 6 posto. Može se reći da se u deviznom (isključivo konvertibilnom) prilivu »Atlasa« nalazi sintetiziran njegov rad izražen u vrijednosnom obliku.

»Atlas« je poslujući na teritoriju čitave Jugoslavije (s oko 1 000 zaposlenih radnika) ukazivao na evidentan i velik porast turističke potražnje u svijetu, koja je svakim danom raširenija, po zahtjevima profinjenija i kojoj se jugoslavenska turistička ponuda treba prilagoditi svojom raznovrsnošću, širinom, kvalitetom itd. »Atlas« je pravovremeno ukazivao na složenost turističke ponude Jugoslavije, osobito na one njene dijelove koji se odnose na nedovoljnu konkurentnost (zbog neodgovarajuće kvalitete usluga, visokih cijena, neodgovarajućih smještajnih kapaciteta, siromašne ponude usluga itd.) na svjetskom tržištu gdje neumljivo djeluju gospodarske zakonitosti.

Za formiranje turističke ponude Jugoslavije na suvremenim osnovama integralnog marketinga potrebno je uključiti sve sudionike i nosioce poslovne i turističke politike na svim razinama (od općine do federacije, od OOUR-a do SOUR-a, poslovnih zajednica i komora). Svako djelomično pristupanje realizaciji tih poslova, što vrijedi i za jugoslavensku turističku ponudu u cjelini, smanjuje efekte i izravno utječe na njenu konkurentnu sposobnost. Ovo je tim značajnije što u Jugoslaviji imamo bogate i značajne preduvjete.

U cjelini uzevši, putnička agencija »Atlas« zauzela je ono mjesto, ulogu i značaj koje joj u jugoslavenskom društvu i pripada, a u mogućnosti je svojom vitalnošću postići još i više. Obogaćena je iskustvom iz dosadašnjeg rada i sposobnošću da se s još boljom organizacijom na suvremenim naučnim osnovama (uz primjenu Ustava 1974,

ZUR-a i drugih sustavnih zakona u praksi) još snažnije razvije putem društvenog dogovaranja i samoupravnog sporazumijevanja svih sudionika turističke ponude za njeno zajedničko objedinjavanje. Stoga je potrebno još bolje i racionalnije, organiziranije i čvršće povezivanje, zajedničko nastupanje svih čimbenika i nosilaca turističke ponude. Tim načinom lakše bi se mogao uhvatiti u koštac s konkurencijom u svjetskim kretanjima u turizmu, a jugoslavenski bi turizam u svjetskim razmjerima postigao još zastrašujuće rezultate.

VAŽNIJA UPOTREBLJENA LITERATURA

- Apolonio, A.: Nautički turizam na Jadranu, Turistički savez Dubrovnik, Konferencija Južnog Jadrana, Dubrovnik, 1968.
- Brjković, V.: Neka pitanja pravne nadgradnje u suvremenom turizmu, Ekonomsko-pravni problemi turističko-ugostiteljske privrede, Znanstveni skup, Udruženje pravnik SR Hrvatske, Pula, 1974.
- Ferri, R.: Stotrideseta godišnjica parobrodarskog turizma duž naše obale, časopis »Pomorstvo« broj 7—8/68.
- Franić, A.: Međunarodni kongresni turizam, obilježja — značenje — gospodarski učinci, Dubrovnik 1977.
- Grupa autora: Turizam na području dubrovačkog turističkog saveza 1935—1936, Izvještaj Saveza za unapređenje turizma u Dubrovniku, TS Dubrovnik, knjiga II, Dubrovnik 1936.
- Kotler, P.: Marketing Management, Analysis, Planing and Control, Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, II izdanje 1972.
- Lazo, S.: Putnička agencija u Dubrovniku i njen utjecaj na turistička kretanja, razvitak, uloga i značaj, Dubrovnik 1982.
- Vrignanin, S.: Putnička agencija, Grafička škola Zagreb 1957.
- Vukonić, B. — Matović, R.: Turistička agencija, VEŠ »Dr. M. Mirković«, Pula 1973.

Izdavač i potpisnici Društvenog dogovora o izlaženju časopisa

»NAŠE MORE«

Socijalistički savez radnog naroda — Dubrovnik

Klub pomoraca »Miho Pracat« — Dubrovnik

Samoupravna interesna zajednica za kulturu općine Dubrovnik

Skupština općine Dubrovnik

Atlantska plovidba — Dubrovnik

Luka Dubrovnik — Dubrovnik

Mediteranska plovidba — Korčula

Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije u Dubrovniku

Općinsko vijeće SSH — Dubrovnik

Biološki zavod — Dubrovnik

ŽELE DA SVI ČITAOCI

U POTPUNOSTI BUDU ZADOVOLJNI ZNANSTVENIM,
STRUČNIM I ZANIMLJIVIM PRILOZIMA NA
STRANICAMA ČASOPISA »NAŠE MORE«